

mana indignum redderet, aliàs numero deditio- rum adscribendus esset, ut inferius probabitur. Tandem præsentia servi poscebatur, absens enim nemo vindicta manumittebatur, sed cum dominus vellet plures manumittere, unius præsentia sufficiebat, in cujus persona solemnia manumissionis peragebantur. l. Etiam 15. §. Plures, ff. de manumiss. vindict. quem textum ita interpretatur Ant. Fab. in Papin. tit. 5. princip. 1. illat. 1. Adde Ulpian. in fragment. tit. 1. §. 7.

52 In Magistratu itidem, apud quem manumissio ista celebratur, potestas postulat; non enim omnes talem jurisdictionem obtinent, sed illi tantum apud quos legis actio est, ut Romæ Consul, & Prætor: in Provinciis, Proconsul, vel Præses, & alii, quibus specialiter id concessum fuerit, l. 2. §. 1. ff. de offic. Proconsul. l. 1. l. An manumittere §. ff. de manumiss. vindict. Jul. Paul. sentent. lib. 2. cap. 15. ibi: Apud Magistratus municipales, si habeant legis actionem, emancipari, & manumitti potest. Rævard. de authorit. prudent. cap. 7. Ant. Fab. d. tit. 6. princ. 7. illat. 8. ubi contra Rævard. & alios probat, manumitti posse apud Legatum Proconsulis, postquam jurisdictioni illi mandata sit, ut habetur in l. Apud Proconsulem 17. ff. de manumiss. vindict. Nec obstat lex 2. ff. de offic. Proconsul. nam procedit antequam Proconsul Legato suo jurisdictionem committat, quod facere nequit, nisi jam provinciam, in quam mittitur, ingressus sit, l. Observare 4. §. ult. ff. eod. & dicta lex 2. aperte loquitur, cum ipse nondum in suam provinciam pervenerat. Quid autem sit, apud Magistratus esse legis actionem, exponit Rævard. in l. Nemo alieno ff. de reg. jur. in præsentia significat, posse auctoritatem per eos interponi actibus legitimis, ut emancipationi, adoptioni, manumissioni, & similibus.

53 De lictore, qui etiam manumissioni vindicta intererat, ut statim apparebit, nihil se offert adnotandum, qui solum ut manumissum percuteret, adhibebatur; lictorum enim officium erat, falcem virgularum ligatos ferre, & ita à ligando denominantur, plagas quoque nocentibus inferebant, de quo Rosin. lib. 7. cap. ult. vers. Lictores. De scriba itidem mentio fiet, qui erat persona publica Magistratibus assistens, ut quicquid apud ipsos gereretur, in acta referret. Rosin. lib. 7. cap. 48. à princ.

54 Hæc de personis, nunc de solemnibus manumissionis vindicta. Dominus itaque & servus coram competente Magistrata comparebant, ibique dominus tenens mancipii caput, aut aliam corporis partem, illudque circumvertens aiebat: Hunc hominem liberum esse volo, ipsumque dimittebat. Tunc Prætor apprehensa virgula, qua caput manumissi tangebatur, sic loquebatur: Aio te liberum more quietum. Quibus servus in libertate constituebatur; attamen ipse Magistratus ad lictorem conversus assererat: Secundum suam causam, sicuti dixi, ecce tibi vindicta. Qui accepta virgula, manumissi caput percutiebat, ejus faciem cædebat colaphis, dorsumque verberibus. Deinde liberto prius novacula decapillato superponebatur pileus in signum adeptæ libertatis. Tandem per scribam nomen manumissi, & manumissionis causâ in actis notabatur. Quibus adhibitis hujusmodi manumissio abolvebatur. Ad hanc manumittendi formam respexit Hermogenianus in l. Manumissio 23. ff. de manumiss. vindict. dum docet, solemnia verba domini necessaria tunc temporis non fuisse, sed eo silente, manumissionem per lictorem expediri. De his consule Rævard. variar. lib. 4. cap. 9. & de authorit. prudent. cap. 7. Cujac. ad tit. ff. de manumiss. vindict. & observat. lib. 5. cap. 13. Vin. in §. Multis autem, vers.

Vindicta, Instit. de libertin. Pichard. ibi, num. 3. Borcholt. num. 2. Carol. Sigon. de antiq. jur. civ. Roman. lib. 1. cap. 6. Osuald. ad Donell. lib. 2. c. 15. Rosin. lib. 1. cap. 20. vers. Ingenuus, Alexand. ab Alex. lib. 4. c. 10. Petr. Greg. Syntagm. lib. 15. c. 5. à n. 8. Gothofred. ad l. unic. §. 5. C. de Latin. libert. toll. Actus verò iste, licet ita solemnis, quocumque loco & tempore poterat expediri §. Servi verò, Instit. de libert. Ant. Fab. sup. tit. 5. princ. 3. illat. 1. Rosin. d. vers. Ingenuus, in fin. Vin. in d. §. Servi verò, Pichard. num. 5.

Ad hæc in usu apud Romanos fuit, ut liberto instrumentum traderetur, quo dominus concedebat libertatem, ut ubique constaret de manumissione, quod vulgò Carta de libertat, nuncupamus, illudque his verbis conficiebatur: Ille civis Romanus esto, ita ut ab hodierna die ingenuus, atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis fuisset parentibus procreatus. Eam denique pergat partem, quancunque elegerit, ut deinceps nec nobis, nec successoribus nostris ullum debeat noxia conditionis servitium: sed omnibus diebus vite sue sub certa, plenissimaque ingenuitate, sicut alii cives Romani, per hunc manumissionis, atque ingenuitatis titulum, semper ingenuus, & securus existat, &c. Quam formulam post Cujacium observat. lib. 14. cap. 27. retulit Rosin. d. cap. 20. in fin. Circa hæc observare oportet, quod in eo instrumento exprimebatur nomen liberti, quod à patrono accipiebat manumissionis tempore, l. ult. ff. de instit. action. l. Libertis 107. ff. de condit. & demonstrat. Brisson. antiquit. lib. 1. cap. 11. & lib. 2. cap. 14. Osuald. ubi proxime, Alciat. lib. 4. disjunct. cap. 3. Ex quibus constat, quod nomen patroni indebatur manumisso.

Ibi: Censu verò ex eo.

56 Succedit alius manumittendi modus, per quem servilibrate, civitateque Romana pariter potiebantur, qui vocabantur censu manumissi: quod eveniebat quoties servus ex domini voluntate nomen censui dabat, & à Censoribus inter cives Romanos describebatur. Ita Ant. Fab. in Papin. tit. 5. princ. 3. Rævard. d. cap. 7. Cujac. ad l. Censere 111. ff. de verb. signif. Rosin. d. cap. 20. vers. Ingenuus, & vers. Addunt Jurisconsulti, Gothofred. ad Cicer. in Topic. lit. M, Donell. lib. 2. cap. 15. in fin. & ibi Osuald. Sigon. de antiq. jur. Civ. Roman. lib. 1. cap. 14. Luduvell. in Instit. lib. 1. disp. 1. thesi 18. Arnold. Vin. in d. §. Multis autem, vers. In sacrosanctis. Borcholt. n. 4. Pichard. in §. ult. Instit. de libertin. Olan. sup. n. 20.

57 Censu à Servio Tullio inventus est, ut præmissus n. 14. qui solemniter quinto quoque anno repeti consuevit, & tempus intermedium lustrum est dictum à lustrando; nam absoluto censu, cives omnes armati in campo Martio adesse jubebantur, ut lustrarentur, vulgò passiar en muestra, per centurias digelli. Lustrationem subsequerebatur immolatio tauri, arietis, & hirci, qui prius ter circum exercitum ducti mactabantur Marti, quod sacrum Solitaurilia, seu Souvetaurilia, ab immolatis animalibus dicebatur, ut ex Dionysio Halicarnass. lib. 4. in Servio Tullio, & Livio, lib. 1. tradit Rosin. lib. 4. cap. 17. vers. Quoniam autem, & lib. 7. cap. 10. vers. Creabantur, Salian. Annal. tom. 4. an. 3487. n. 8. Lexic. Calvin. verb. Lustrum, Torniel. Annal. Sacr. anno 4027. n. 4. Sed hæc quinquennialis lustratio cum censu non est post Servium exacte observata, imò diu neglecta. Salian. ibi Rosin. d. c. 10 in princ. ab Augusto tamen est repetita an. 4027. ut testatur Torniel. ubi proxime.

Ut

58 Ut autem libertas eo modo conferretur, necesse erat, ne servo, aut domino aliquid obstatet, juxta ea quæ tradidimus n. 48. & 51. Obiter advertere placet, quod sicut servus in censum relatus libertatem, & civitatem nanciscitur, ità è contrario civis Romanus, si ex industria non censeatur, amittit utramque. Cicer. pro Cecinna: Quam autem, inquit, in censum vendidit, hoc indicat, cum is qui in servitute justa fuerit, censu liberetur, cum qui cum liber esset censeretur, ipsum sibi libertatem abjudicasse. De quo vide sup. num. 14.

59 Hujusmodi verò manumissio Ulpiani tempore jam in desuetudinem abierat, ut idem testatur in fragment. tit. 1. §. 3. ibi: Censu manumittebantur olim. Quod supra probavimus, n. 40.

Ibi: Testamento autem, qui à domino.

60 Quoties ultima voluntate, testamento scilicet, aut codicillis servus liber efficitur, etiam civis Romanus censetur, justam enim consequitur libertatem, quam civitas Romana semper committatur. Ulpian. sup. §. ibi: Cives Romani sunt liberti, qui vindicta, censu, aut testamento, nullo jure impediens, manumissi sunt. Cai. Instit. lib. 1. tit. 1. vers. Cives Romani, Cicer. in Topic. & ibi Gothofred. lit. M, Rævard. de authorit. prudent. in princ. Ant. Fab. sup. tit. 5. princ. 3. Rosin. lib. 1. cap. 20. vers. Addunt Jurisconsulti, Arnold. Vin. in §. ult. vers. Cives Romani, Instit. de libertin. Parlator. differ. 93. n. 7. & 12. Pichard. in d. §. ult. Borcholt. in d. §. Multis, n. 5. & probatur ex l. unic. §. Illo procul dubio, C. de Latin. libert. toll.

61 Quod verum est, nisi quid obstat, ne servus ad libertatem, aut civitatem possit pervenire, secundum prænotata n. 48. & 51. & hoc expressim edocuit Ulpian. ubi proxime. Sed specialiter testamentariis manumissionibus refragatur lex Fufia Canina, lata anno Urbis conditæ 751. ut ex Homotoma. tradit Rosin. lib. 8. cap. 15. vers. Fufiam, quæ liberalitatem testatorum erga servos coarctavit, ita ut altra certum numerum pro familia cuiusque testamento manumittere non licet, de qua Rosin. ibi, Ulp. in fragm. tit. 1. §. 19. Cai. Instit. lib. 1. tit. 2. in princ. Cujac. ad fragm. Ulpian. Ant. Fab. Jurisprud. tit. 7. princ. 1. Eam ut invidiam, & exosam Justinianus abrogavit l. unic. C. de leg. Fuf. Can. toll. Instit. eod. tit. Adde Ulpian. tit. 1. §. 7.

62 Libertas verò duobus modis testamento datur, aut directò, aut per fideicommissum. Directò, per hæc verba: Stichus servus meus liber esto, liber sit: Stichum, servum meum liberum esse jubeo: Stecho servo meo pileum do. Per fideicommissum ita: Rogo, fidei committo hæredis mei, ut Stichum manumittat; vel aliis æquivalentibus verbis. Ulpian. in fragment. tit. 2. §. 6. Rævard. de cap. 7. modò evidenter de voluntate testatoris appareat, l. Libertates 16. ff. de fideicommiss. libertat. Arnold. Vin. in §. Libertas quoque, in princ. Instit. de singul. reb. per fidecomm. relicta. Hic sermo non est de fideicommissariis libertatibus, in quibus manumissio ab hærede, vel alio fieri debet, l. 1. & per tot. ff. de fideicommiss. libertat. sed de illis, quæ immediatè ex testamento proveniunt, illicoque adita hæreditate, si pure relictae sint, competunt: & sic manumissos orcinos libertos appellamus, l. 1. & per tot. ff. de manumiss. testam. d. §. Libertas quoque, & ibi Arnold. Vin. Ulpian. sup. tit. 1. §. 17. & tit. 2. §. 7. Osuald. ad Donell. lib. 2. cap. 15. in princ. Borcholt. sup.

D. de Faria Novæ Addit. ad Covar. Tom. II,

63 Circa manumissionem testamentariam animadvertendum est, quod libertas directò dari nequit codicillis, qui testamento confirmati non sint (& ita accipienda est conclusio tradita supra, num. 60.) l. Libertates 43. ff. de manumiss. testam. Ulpian. de tit. 2. §. ult. ubi quod nec adimi aliter potest. Vin. in §. Non tantum, Instit. de codicill. Illud etiam advertere oportet, quod ut directa sustineatur libertas, necesse est, servum esse testatoris, & tempore testamenti, & cum moritur, l. Servus 35. ff. de manam. testam. d. §. Libertas quoque, ubi Vin. circa fin. Ulpian. tit. 1. §. 18. Oroz. de apicib. jur. lib. 1. cap. 10. n. 12. nisi servus apud hostes sit, l. Si servi 30. ff. eod. Vin. ubi proxime. Nominatimque relinqui debet, §. Incertis, Instit. de legat. Oroz. lib. 1. cap. 7. n. 13. Olan. cum plurimis in suo Paralipom. lib. 2. cap. 10. num. 1.

Ibi: Liberti autem dedititii.

64 Liberti, sive libertini, sunt qui ex justa servitute manumissi sunt, l. Libertini 6. ff. de stat. homin. princ. Instit. de libertin. Cai. Instit. lib. 1. tit. 1. in princ. Ex his quidam justam libertatem assequuntur, & fiunt cives Romani: alii sunt Latini, & dedititii alii, §. ult. Instit. de libertin. ubi Vin. & omnes institutarii, Ulpian. tit. 1. in princ. Cai. ubi nuper, Ant. Fab. Jurisprud. tit. 5. princ. 3. Rosin. de antiq. Roman. lib. 1. cap. 20. vers. Addunt Jurisconsulti, Alciat. in l. Liberti, ff. de verb. signific. Donell. lib. 2. cap. 16. Parlador. differ. 93. num. 6. Rævard. de cap. 7. Pichard. in §. Multis, num. 4. & in §. ultimo, Instit. de libert. Brisson. de verb. jur. verb. Liberti.

65 Dedititii ergo (quorum conditio pessima, ac deterima habebatur, siquidem vitam ducebant ceu servi; agebant ut liberi, Glossa verb. Dedititiorum, in §. ult. Instit. de libertin. & in rubric. C. de Latina libert. toll. Solorz. cum plurimis de Jur. Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 14. num. 63. & 64. Pichard. in d. §. ult.) erant qui post admittà crimina supplicis subditi & publicè pro criminibus cæsi sunt, aut in quorum facie, vel corpore quæcumque indicia aut igne, aut ferro impressa sunt, & ita impressa sunt, ut deleri non possint. Hi si manumitterentur, in debitia libertate morabantur. Ita Cajus Instit. lib. 1. tit. 1. vers. Dedititii, de quibus itidem Ulp. in fragm. tit. 1. §. 6. sic loquitur: Dedititiorum numero sunt, qui poena causâ vinciti sunt à domino, quibus vestigia scripta fuerunt, qui propter noxam torti, necentisque inventi sunt, quive traditi sunt, ut ferro, aut cum bestiis depugnarent, vel in custodiam conjecti fuerunt, deinde quoquo modo manumissi sunt, idque lex Ælia Sentia facit. Quæ verba eruditione solita exponit Retes ad tit. ff. de interd. & releg. lib. 3. num. 36. Ili ergo perpetuò à civitate Romana arcebantur lege Ælia Sentia, quæ sub Augusto à S. Ælio Catulo, & C. Sentio Saturnino Consulibus lata est anno ab Urbe condita 756. Sueton. in August. cap. 40. Rosin. de ant. Roman. lib. 8. cap. 15. vers. Æliam Sentiam, Rævard. de authorit. Prudent. cap. 7. Retes num. 37. Arnold. Vin. in §. ult. n. 2. Instit. de libertin. Myfinger in princip. numer. 5. Instit. quib. ex caus. manumitt. non lic. Brisson. de verb. jur. verb. Dedititiorum. Dedititii ideo dicti sunt, quia ea infima libertate potiebantur, quam ex humanitate populus Romanus populis Latinis indulgit, quos post defectionem armis suæ ditioni subjugaverat, & ob conditionis similitudinem dedititii, quasi dediti, seu devicti nuncupabantur: quod post pellum sociale, sive Mariscum, de quo supra, num. 16. originem habuit. Retes numer. 35.

Z

Via,

Vin. *sup. num. 1. & 2. Olan. in suo Paralipom. lib. 4. cap. 14. num. 41.* ubi formulam tradit, qua hujusmodi populi dedebantur. Calepin. *verb. Dediticius*, Brisson. *sup. Borcholt. sup. n. 7.*

66 At dediticia libertas jam diu ante Justinianum in desuetudinem abierat, & nomen quod supererat, nudum ipse delevit, *l. unic. C. de dedit. libert. tollend.* ubi Cujac. De statu dedititiorum differunt Jacob. Cujac. *observat. lib. 4. cap. 5. Ant. Fab. Jurisprud. tit. 5. princip. 3. Alciat. diffinition. lib. 2. cap. 21. Jul. Paul. sentent. lib. 4. tit. 12. Rosin. sup. lib. 1. cap. 20. vers. Addunt Jurisconsulti, Angel. Politian. miscellan. cap. 84. Palador. different. 93. n. 11. Connan. commentar. lib. 2. cap. 6. Retes sup. ex n. 35. Olean. n. 32. cum seqq. Glossa in s. fin. Inst. de libertin.*

67 Obiter ex Accursio & aliis assertum est, quod dedititii vitam duxerunt ceu servi, & obierunt ut liberi: quod an verum sit, investigare oportet, ut sic de hujusmodi hominum conditione haud pauca innoteant. Quoad priorem assertionem partem Accursius inquit, quod dedititii manumissoribus servire cogebantur, quod quidem dubium valde videtur; nam etsi libertas hæc vix talis censeatur, & obumbrata potius quam vera existimetur, ut post alios asseverat Olan. n. 41. inficiari tamen non possumus, quin dedititii servi non essent, fuerunt ergo liberi, argumento legis 3. ff. de stat. homin. quod expressim constat ex *l. unic. §. His tantummodò, ibi: Et triplex antea via libertatis, C. de Latin. libert. tollend. §. ult. Instit. de libertin.* Cai. Inst. lib. 1. tit. 1. in princ. Aulon. in Grypho:

Triplex libertas, capitique minutio triplex.

Unde dici non potest, quod ipsi manserint ad serviendum manumissoribus obnoxii, cum quo nexu libertas non compatitur, ut observat Solorz. de *Jur. Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 1. cum seqq. præsertim cap. 4. num. 4.* & ita verum est, ut obligatus servi, quasi servus nequeat ad libertatem pervenire etiam si dominum nullum habeat, quia manumissus est, eveniebat in servo, cui à domino proprietatis libertas præstabitur, quæ impediatur donec usufructus extingueretur, *l. Quoties 9. in fin. ff. de heredib. instit. Ulpian. in fragment. tit. 1. §. 14.* quod tamen à Justiniano immutatum agnoscitur in *l. 1. §. Sin autem proprietarius, Cod. commun. de manumiss.*

68 Ad hæc, quænam utilitas, seu effectus ex manumissione dedititiis obveniret, si manumissoris servitio mancipati persisterent, profectò nulla, perpensis iis, quæ docet post alios supra laudatos Olan. ex n. 37. Nec libertas, quæ in tempus mortis confertur, utilis habetur, quare sic data non valet, *l. Libertas 17. l. ult. ff. de manumiss. testam. l. 4. §. Non est statuliber, ff. de statuliber.* Sed si respondeatur, quod saltem poterant habere successorem, ut Accursio placet, id ita non esse paulò inferius demonstrabitur. Quod autem dedititius quandiu in eo statu existeret, non teneretur manumissori inservire, probat aperte fragmentum quoddam Dosithei veteris Grammatici, cujus meminit Retes n. 25. & dat Olan. *num. 40. ibi: Interveniebat Prator, & non permittebat manumissum servare.* Loquutus enim est de manumisso desiderante libertum in servitutem revocare, quod mero jure manumissoribus licebat; & tunc intelligebatur manumissio retractari, cum antiquus dominus utebatur operis liberti inviti, cogens eum ad serviendum, quod Prator imploratus vetabat. Ergo dedititia libertate gaudens servire minime tenebatur, etsi quoad alia à servis non discernatur, quandoquidem civis nedum Romanæ,

sed neque alterius civitatis fore permittebatur. Ulpian. in *fragment. tit. 20. §. 13. Olan. num. 33.* Testamentum condere nec jure gentium dedititiis concedebatur. Ulpian. *ubi proxime, Retes num. 41. Olan. num. 37. cum seqq.* Nec hæreses institui poterant, Ulpian. *tit. 22. §. 2. Retes num. 42.* aut legatum capere, Ulpian. *tit. 25. §. 6.* ubi de Latinis agit Retis *ibidem.* Cai. *lib. 1. tit. 1. §. 4.* Inter eos & cives Romanas connubium interdicebatur, Ulpian. *tit. 5. §. 3.* Quicquid acquirerebant, cedebat manumissoribus, ut ex Dositheo observat Olan. *num. 37.* In servitutem reduci mero jure pro libito manumissorum constrigebantur, nisi illis Prætores subvenirent (quod negat Retes n. 30.) ut ex Dositheo, & aliis asseverat Olan. *numer. 43.* Hinc dedititii servis æquiparantur, & eorum libertas sopita, & vulnerata vocitatur ab Olano *num. 37.* qui licet eos servos esse contendat, ausus tamen non est asseverare, quod dominis antiquis servire altingantur, quorum potestati subditos profitetur. Sed hæc sententia aliis, quibus magis per tempus liceat, discutienda relinquatur.

69 Quod autem Olanum maximè coegit, ut dedititios sub potestate dominica constitueret, fuit dare discrimen inter eos, & peregrinos, propter quod hi de jure gentium apud Romanos testari possent, quod ipse probat à *num. 29.* illi verò non utique, sicut utrumque constat ex Ulpiano *dicto tit. 20. §. 13. ibi: Is autem, qui dedititiorum numero est, quoniam nec quasi civis Romanus testari potest, cum sit peregrinus; nec quasi peregrinus, quoniam nullius certæ civitatis sciens, ut adversus leges civitatis suæ testetur.* Ubi Cujacius loco verbi sciens, civis sustinuit, & particulam adversus, pro juxta usurpat. Idemque observat Guevara in *not. ad Topic. Cicer. §. 12.* D. Nicol. Anton. de *exil. lib. 2. cap. 6. num. 10. in marg.* Quæ verba: *Quoniam nullius certæ, &c.* Olanus intelligit, ac si Consultus dixisset, ideo dedititium testari non posse ceu peregrinum, quia cum servus esset, numero civium cujusque civitatis adscribi non permittebatur, ut juxta ejus leges ultimum conderet elogium.

70 At veniã tanti viri, quem egregium juris peritia, ac eruditionis venustate cuncti non immeritò venerantur, non à servitute, sed aliunde provenit, ut dedititii nec jure gentium testari valerent: etenim si prohiberentur ut servi, id exprimeret Ulpianus, nec circuitum quaereret, quo obscurus redderetur. Causa ergo prohibitionis fuit, quia liberti dedititii numero civium cujusque civitatis esse nequebant, non ratione servitutis, à qua verè exempti habebantur, sed propter statum libertatis, in qua existerent, siquidem similes erant, ut supra prenotatum est, deditis, ac subditis post defectionem populo Romano, cujus potestati ita subiciebantur, ut in aliam civitatem transire minime valerent: quod satis indicat formula dedititionis, quæ refertur ab Olano *num. 41.* à Rævard. *conjectaneor. lib. 2. cap. 7. in fin.* & ab aliis. Etenim iis qui civitati Romanæ adscribebantur, non licebat aliam simul habere. Unde si quis civis Romanus alii civitati se subjeceret, illico Romanam amittebat. Retes in *opuscul. lib. 6. cap. 1. num. 12.* ex Cicer. in *orat. pro Cornel. Balbo.* D. Nicol. Ant. *sup. lib. 1. cap. 8. num. 13. & 14.* Quod igitur civibus vetabatur, multò minus hominibus devictis, ac deterioris conditionis fas esset, qui cum non sponte civitati Romanæ subessent, non volebant eam deserere sese in aliam ut cives conferentes. Quod accipiendum est quoad jus civitatis non quoad habitationem; non enim

civibus Romanis, aut dedititiis interdictum est quamlibet incolere civitatem, cujus cives materialiter dici poterant, quatenus populi ejus pars censebantur quandiu ibi commorabantur; sed civiliter jus à nomen civis alibi comparare, quod etiam absentes retinebant: & hoc est quod Ulpianus insinuat in *d. §. 13. per verbum, Certæ.* Ex quibus apparet dedititios testari non posse alia ratione, ea scilicet, quæ præmissa est, non propter servitutem, ut Olanus existimat: quod si ita foret: expressisset Ulpianus. Vide ad prædicta eundem Olan. *d. lib. 4. cap. 14. num. 7. 46. & 51. & lib. 5. cap. 10. n. 9. & 10.*

71 Transgrediamur jam ad alteram Accursianæ thesif partem, quæ habet, dedititios ut liberos è vita migrasse, quia de suis bonis disponere valebant. Quod idem Accursius ac sequaces colligunt ex textu in *§. ult. Inst. de succes. libert.* quò loci Justinianus memorans simul Latinos & dedititios liberos; de illis asserit quod successore carebant, lege Junia eorum manumissoribus bona tanquam peculia deferente: de his scilicet dedititios nihil protulit Imperator. Ex quo Glossographo nostro & asseclis visum est, quod aliud in hujusmodi libertis fuerat, quibus testari permittebatur. Merito tamen in oppositam sententiam itum est à Balduino, Arnold. Vin. & Myfinger. *ibidem,* Retes *d. lib. 3. num. 40. vers. Inde nemo,* Olan. *d. cap. 14. num. 37. & 40.* Eam Accursii opinionem fabulam vocat Myfingerius, & pro sua hanc rationem perpendit Retes; nam credibile non est, ut melioris conditionis existerent quoad successionem dedititii, quam Latini, cum horum status longè favorabilior, ac potior aliis censeatur, *§. ult. Inst. de libertin.* ubi omnes observant: quo argumento aliud agens usus est Olan. *num. 44.* Ad textum in *d. §. ult. de succes. libertor.* respondet Retes, ideo Justinianum dedititiorum non meminisse de successione agentem, quoniam jam suo tempore ab aula recesserat libertas dedititii, *l. unic. C. dedit. libert. tollend.*

Verum etiam dici posset, Justinianum appellatione Latinorum dedititios comprehendisse; nam Latini sunt, sed deterioris conditionis. Arnold. Vin. in *§. ult. n. 2. Inst. de libertin.* quod in odiosis, ut hic, erit admittendum præmaximè ubi libertas data est epistola, inter amicos, aut modis aliis, quibus manumissi fiebant Latini; macula enim, & ignominie nota non debuit eos à Latina eximere conditione, cum de ipsorum Latinorum odio tractatur: alioqui commodum ex improbitate sentirent adversus juris regulas, *cap. Inrelleximus 7. de judic. l. Si ab hostibus 11. §. 1. ff. solut. matrim. l. Itaque fullo 12. ff. de furt.* Ex quibus displicent tradita de dedititiorum ultima voluntate à D. Nicol. Ant. de *exil. lib. 2. cap. 6. num. 11.*

Ibi: *Ne vincetus unquam, tortusve quis.*

72 De his *sup. num. 65.* ubi Caji, & Ulpiani verba inserta sunt, ex quibus oportet observare, ut vincetus, vel tortus manumissus testamento aut vindicta à civitatis Romanæ juribus repelleret desiderari ut de crimine constet, propter quod ignominiam sustinuit. Nocenti quidem non proderat ad civitatem assequendam manumissio, qualis illa esset, sive per vindictam, sive per alium legitimum modum, quo regulariter liberti fiebant cives Romani, quod Ulpianus laudatus *d. num. 65. D. de Faria Nova Addit. ad Covar. Tom. II.*

expressit, cui assentiunt communiter omnes, quos præ manibus habuimus, uno excepto Olano, qui *d. cap. 14. num. 42.* opinatur, iusta existente causa posse dedititium iterata manumissione vindicta, censu, aut testamento ad perfectam libertatem pervenire, civemque Romanum effici. Quod adversatur aperte Ulpiani verbis in *fragment. tit. 1. §. 6.* cujus verba habentur *sup. num. 65.* quia expressim docet servos ignominie nota maculatos, quomodocunque manumissos fore dedititios. Nec verosimile est, ut relinqueretur privatorum arbitrio etiam ex causa derogare legi Æliæ Sentie indistincta disponenti, quæ decentiam & dignitatem civium Romanorum respexit principaliter, ne scilicet servi turpiter propter scelera notati, & infami affecti supplicio, eorum numero adscriberentur: nec quæ in favorem universalitatis, aut corporis alicujus stabiliuntur, ulla ratione infringi privata autoritate permittuntur, *cap. Si diligenti 12. de for. compet.* Quæ vero Olanus adducit in sui asserti probationem, ad Latinos Junianos spectant, quibus nullum personale vitium oblittebat, sed duntaxat manumissionis defectus, quem supplere idem manumissor valebat, ut inferius constabit, *num. 78.* & discrimen situm inter Latinos & dedititios potissimum fuit, ut Latini possent novo beneficio manumissionis Romanam civitatem adipisci, dedititii verò non utique, sicut tradit Cajsus *instit. lib. 1. tit. 1. §. 4.* & observat Covar. *hic,* & apud omnes in comperto est.

De liberis dedititiorum inquirere libet, cujus conditionis nascantur: nam videtur dicendum, quod si parentes per testamentum, vel similem modum manumissi fuerint, illos cives Romanos nasci, quia impedimentum parentum personale est propter delictum, quod filii officere non debet, nec imputari, *l. Crimen 26. ff. de pen. lib. 2. §. nullum, ff. de decurionib. l. Et qui 3. §. Quod si pater, ff. de munerib. & honorib. de quo egimus latè *sup. lib. 2. cap. 8. à num. 6.* Nec novum est, ut liberi existant aliquando melioris conditionis, quam parentes quoad statum juxta qualitatem aliquam; prout evenit his, qui à libertinis procreantur, qui ingenui sunt, *princip. Inst. de ingenuis,* ubi Pichard *num. 1. Donell. lib. 2. comment. cap. 10. Parlador. different. 93. num. 1.* quod verbum est licet quis ex matre Latina nascatur, Retes ad *tit. de interd. & releg. lib. 3. num. 26.* Unde idem dedititiæ filio asserendum est, cum ex muliere libera sit ortus, atqumento *princip. Inst. de ingen.* quia dedititii liberi verè sunt, quemadmodum præmissimus *sup. num. 67. cum seqq.* Nilominus contrarium planè deducitur ex Ulpian. in *fragment. tit. 3. §. 2. & tit. 5. §. 8. Jul. Paul. lib. 4. Sententiar. tit. 9. §. Latina, & tit. 10. §. Ad legitimam,* ubi habetur à muliere Latina genitum effici maternæ conditionis: idemque observat Retes *ubi proxime.* Quare idem de dedititiis dicendum est juxta rationem positam *sup. n. 71. in fin.* Ex eis verò quæ pro parte opposita expendimus possent inferri, dedititiorum liberos ad civitatem admittendos beneficio Principis, vel aliis modis, quibus Latini eandem consequebantur, de quibus Ulpian. *d. tit. 3. per tot.* quia matris crimen illis non debebat obitare; tamen novi beneficii justæ manumissionis incapaces esse, quia nunquam jugum servitutis experti sunt: nec manumissio locum habere potest, ubi servitus non præcessit, *princip. Instit. de libertin.* Nec obstat Ulpian. *tit. 7. §. ult. in fin.* quia loquitur de dedititiis ipsis; non de eorum liberis.*